

Балабан Р. В.,

кандидат політичних наук,

провідний науковий співробітник

відділу політичних інститутів та процесів

*Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса Національної академії наук України*

УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ НАТО

Геополітична модель біполярного світу у класичному її вигляді, коли протистояв «капіталістичний світ» і «соціалістичний табір» з їх гонкою озброєння і холодною війною, – змінилась. З одного боку, країни, які вийшли зі складу СРСР, зокрема Україна, не прагнуть і не демонструють намірів протистояння. Україна намагалась долучатись до європейських інститутів, що називається реалізувати «навздогінну демократію» без амбіцій і претензій. Найбільшим недоліком цього більш ніж тридцятирічного етапу була корупція в Україні, яка фактично була не вадою політичних і економічних інститутів, а системою взаємин. Водночас політична еліта де-факто не спроможна до успішних реформ, оскільки опікувалась вузькоклановими або приватними інтересами. Середній клас, у розумінні бізнес-середовища і креативного класу, практично виживали в протистоянні з держaparатом. Відповідно слабка економіка і постійне вивезення капіталів з України робили її «запасним гравцем», який перебував на лаві очікування.

У свою чергу, росія зайняла позицію спадкоємиці СРСР і нахабно привласнювала всі досягнення СРСР як власні надбання, а не результат спільних зусиль щонайменше 15 республік. Останні не вступали в дискусію, чим стимулювали продовження формування зверхності за мовчазної згоди. Доречно згадати, що всі великі будівництва, розробки, навіть проведення Літніх олімпійських ігор 1980 р. здійснювались шляхом стягування ресурсів з усього СРСР. Тому надбання радянського періоду це далеко не надбання росії. Україну в цій системі постачання називали «житницею союзу». Проте в Україні такий акцент з політичної риторики знятий з 90-х рр. минулого століття. Тільки з військовим блокуванням росією українських портів виявилось, що українське зерно потрібне у світі.

Незважаючи на те, що росію, у тому числі як ядерну державу, не викреслювали з впливових у світі, більше того, покладались як на регіонального лідера, передаючи ядерну та іншу зброю з України,

– вона, як описується в книзі «Політика шимпанзе» Франса де Ваала про боротьбу за статус, почала здійснювала це – боротись за статус.

Шлях, обраний під тиском європейських партнерів на початку 1990-х рр., а саме роззброєння України, як, можливо, несталої і нестійкої, а при цьому позиціонування росії як гаранта забезпечення спокою в регіоні, виявився хибним. Відповідно, радянська ядерна зброя, яка зберігалася в Україні, під тиском обставин, за відсутності мілітаристських амбіцій і безумовного тиску Заходу, передавалась росії. Інші види озброєння в Україні скорочувались, утилізувались, обмежувались. Це підтверджує, що росія вбачалась адекватним учасником ядерного клубу і регіональним лідером. Сьогодні можна ствердно сказати, що це стратегічна помилка. Правильним рішенням могла бути утилізація цієї частки ядерної зброї.

Через відкриту невинуватену злочинну війну росія не може розглядатись як гарант і як регіональний лідер. Вона знищила суб'єктність власного статусу і не повинна розглядатись стороною переговорів.

Росія становить перманентну загрозу як країнам-сусідам, так і Світу. Це не є проблемою, породженою виключно путіним. Це базується на переконаннях росіян, які вважають, що вони можуть «втручатись» у справи колишніх республік СРСР, що не вважають війну порушенням правил міжнародних відносин. Вони впевнені, що можуть використовувати військову силу, і йдеться не тільки про Україну. Більше того, так звані російські демократи і ліберали, які все ж визнають, що війна це погано, не виключають інших «методів» «приєднання», бліцкриг сприймають лояльно; дискутують питання про долю російськомовних і підтримують необхідність боротьби з націоналістами в Україні. Тому нам потрібно вибудовувати системну безпеку не тільки на поствоєнний період, а й на перспективу.

Перше застереження, що сподіватись на транзит влади, ліберальних чи демократичних «руських», навіть за умови зміни риторики, категорично небезпечно.

При конструюванні безпеки для України росія не може розглядатись як суб'єкт переговорів, оскільки вона є агресором і нападником. Йдеться не про сторони конфлікту з приводу спірної території, де сторони мали б домовлятись. Мова іде про напад і окупацію, яку здійснила росія з 2014 р., і ця війна триває по тепер.

Також не може йтися про якийсь новий кордон чи лінію розмежування, оскільки це не відновить права та законність і не припинить агресію, а стане тільки заохоченням для нападника. Це вже сталося, коли при потуранні світової спільноти відбулась окупація Криму і частин Луганської і Донецької областей України.

Світове товариство сподівалось, що це стане «замороженим» конфліктом і внутрішньою проблемою України, чим заохотили агресора до подальших дій. Проте і сьогодні не зрозуміло, як буде виглядати поразка росії, оскільки повномасштабне витіснення агресора за кордони України не припинить конфлікт. Росія здатна обстрілювати України зі своєї території. Більше того, ці обстріли можуть бути відновлені в певний час. Тому при формуванні безпеки для України мають бути механізми обмеження і контролю російської зброї, а для гарантій – наявність зброї в Україні, що здатна вражати вогневі точки на території московії. Модель роззброєної України, як виявилось, не стала гарантом безпеки і миру.

Після повного витіснення російських військ і сил з України теоретично можливий позаблоковий статус України або позаблоковий статус на певний період, але потрібно розуміти, що тоді військовий потенціал України має домінувати над російським як запобіжник чергового нападу. «Позаблоковий» не означає роззброєний. Імовірно, що такий стан обійдеться дорожче, ніж консолідоване об'єднання зусиль у рамках НАТО. Також потрібно розуміти, що економіка України де-факто не буде спроможна це реалізувати без західної допомоги. Захід, у свою чергу, як НАТО або як країни-учасники НАТО, об'єктивно зацікавлені в контролі зброї і допомоги, яку надаватимуть Україні, щоб вона була стримувальною, а не виявилась причиною нового конфлікту чи корупції. Де-факто це буде впровадженням стандартів НАТО.

Вимога до України бути нейтральною або нейтральною деякий час не може бути односторонньою. Передусім тому, що не Україна є нападником. Але теоретична вимога до України бути нейтральною може означати вимогу до росії вийти з ОДКБ.

Безумовно, що на нападника має бути накладено більше обмежень. Сьогодні потрібно ці обмеження озвучувати. Це, як мінімум, демілітаризована зона з кордоном України хоча б на 100 км у глиб росії та білорусії; це демілітаризація Чорного моря і ядерне роззброєння росії. Також необхідне виведення військових контингентів росії, що перебувають за межами федерації, як то з Придністров'я та ін.

З огляду на те, що зараз триває гаряча фаза з обстрілами і бомбардуванням, де-юре вступ в НАТО України не можливий, але це не виключає договірну роботу, яка не менш важлива в подальшому, і сподіваємось, що вона ведеться.

Модель, яка сьогодні пропагується російськими гравцями про переговори, відповідно «мир» і як наслідок згода на окупацію українських земель, – проблему не розв'язує ні тактично, ні стратегічно, в тому числі для європейської безпеки. Такий «мир» буде

карт-бланш для росії, легітимізація їх захоплень і підготовка нового просування.

Сучасні кордони, сформовані після Другої світової війни, проте із зміною геополітичних темпераментів (амбіцій і зазіхань), можуть викликати і викликають претензії, у тому числі до кордонів України. Ці претензії спираються на географію кордонів, яка існувала до Другої світової війни, або навіть більш давню історію. Ідея перерозподілу кордонів співмірна з ідеєю відновлення, скажімо, колоній.

Ослаблення політичної системи і спроможності призводить до того, що це може актуалізувати претензії в різних формах по всьому периметру кордонів. Тому перший запобіжник – це висока спроможність держави як в економічному розвитку, так і в сталості політичних інститутів, і в боєздатності. Друга складова – це високий рівень економічної співпраці, яка демонструватиме, що втрата цього ресурсу значно дорожча, ніж перерозподіл кордонів. Хоча взаємини з росією і мирні договори продемонстрували, що торговельні відносини не стали запобіжником агресії. Тому значення має і політичний режим, і політичні актори у сусідів. На росії склалась така модель, що збідніння суспільства саме через дії чи бездіяльність їх політичного клубу не впливає на рішення останнього. Основним досягненням росії за останні більш ніж 30 років, а, очевидно, єдиним досягненням, що пропагується їх «інтелектуалами» і озвучується очільниками, – це (за їх словами) приєднання Криму, що в перекладі означає окупацію.

Хоч як би дивно це звучало, форма існування росії це захоплення територій з метою поглинання. Для протистояння місцевому народові і елітам використовувався механізм асиміляції, заселення і нищення різними формами.

Сьогодні продовжуються обстріли українських міст і сіл, українського народу (свідомо не використовуємо термін «обстріл територій», оскільки він ніби нівелює трагедію і зло війни росії проти України.) Тільки цей факт унеможливує розглядати росію як гаранта чогось, навіть після зміни президента й уряду. Застерігаємо від цього навіть після зміни на росії риторики на демократичні гасла, мирні програми і т. ін. Тому в системі безпеки потрібно розглядати не тільки захист України і Європи як цивілізаційного простору, а й забезпечення від росії. Остання є носієм радянської ядерної зброї, якою і погрожує, але розуміємо, що вона застаріває і може спричинити катастрофу в режимі зберігання із-за природних процесів окислення, ржавіння і т.д. деталей і вузлів.

Якщо умовний нейтралітет України може розглядатись як перехідний етап, але при повному достатньому забезпеченні військовою технікою, то вступ в НАТО є більш прагматичним.

Вступ України в НАТО має базуватись на участі в усіх сферах, зокрема адміністративно-політичних, а також у галузі виробництва і розробки зброї, засобів безпеки тощо.

Зрозуміло, що серед країн-учасників НАТО можливі противники вступу України з огляду на ідею «заспокоєння росії і збереження обличчя путіну», водночас розуміємо, що є прямі агенти під впливом чи завербовані спецслужбами росії. Тому викриття каналів і акторів, які фінансувались російськими грошима, може стати одним із запобіжників.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-311-1-24>

Бойченко О. К.,

кандидат економічних наук,

помічник ректора

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄС В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Співробітництво України та Європейського Союзу (далі – ЄС) в економічній сфері ще починаючи з 2014 року з початком російської агресії перебуває в доволі складних умовах, що перешкоджають євроінтеграційним процесам національної економіки. В той же час, інтеграція з ЄС дозволить нашій країні отримати додаткові конкурентні переваги, забезпечити їх економічну безпеку у стратегічно важливих економічних сферах опираючись на ресорсингові процеси. Відтак, Україна має можливість об'єднатися з економічною системою європейських країн, яка володіє максимальним рівнем конкретності та ефективності порівняно з будь-якою іншою можливою для нашої країни моделлю соціально-економічного розвитку.

Протягом 2022 року з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну вжито цілий ряд заходів, спрямованих на активізацію співробітництва України з ЄС в економічній сфері. Найважливіші з них пов'язані із впровадженням лібералізації торговельної комунікації, а також безвізового режиму у різноманітних галузях співпраці України з ЄС.

Взаємна торгівля з ЄС стала важливим зовнішньоекономічним фактором стійкості відкритої економіки України в умовах тривалої російської агресії та значних людських і матеріальних втрат.